

Informaatiotutkimus 40 vuotta:

Oili Kokkonen

Kirjasto-oppi tieteenalaksi – informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median oppiaineen alkutaival

Informaatiotutkimus 40 vuotta-seminaarissa joulukuussa 2011 pitämäni esitys siitä, miten nykyinen oppiaine informaatiotutkimus ja interaktiivinen media sai alkunsa, perustui suurelta osin Kirjastotiede ja informatiikka-lehdessä ilmestyneisiin Iivosen (1986), Järvelinin (1982, 1988), Vakkarin (1982, 1986, 1988), Tammekannin (1987), Perälän (1986) ja Kauton (1989) artikkeleihin, joissa on monipuolisesti kartoitettu kirjastotieteen ja informatiikan professuurin syntyvaiheet. Kun vuonna 1986 toin samassa lehdessä myös oman korteni kekkoon näihin muistelmiin, rajoitin vain keskeisiin kohtiin, jotka johtivat laitoksen syntyyn vuonna 1971. Esitän ne vieläkin suppeammin ja henkilökohtaisemmasta perspektiivistä kuin joulukuun seminaarissa. Eräitä näkökulmia, joita en silloin riittävästi korostanut, haluan tässä selvemmin alleviivata kuin tuossa seminaarissa.

Sitä oli ilmassa

Tarve koulutuksen uudistamiseen oli ollut ilmassa jo 1950-luvun lopulta lähtien. Taustalla oli erityisesti tyytymättömyys Tampereen koulutukseen, joka ilmeni rinnakkaisten koulutusväylien syntyä, ja se taas tarpeena yhtenäistää olemassa olevaa koulutustarjontaa. Aktiivisia olivat mm. alan monet seurakuntat, myös Tieteellisten kirjastojen lautakunta. Kritiikki oli kovinta Kirjastopoliittisen yhdistyksen ja vuonna 1968 perustetun opiskelijayhdistyksen UDK:n taholta. Arvo Salon eduskunnassa vuonna 1969 tekemä toivomusaloite kirjastoalan koulutuksen siirtämiseksi Tampereen yliopiston yhteiskunnallisesta opetusjaostosta yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan ja kirjasto-opin professuurin perustamiseksi tiedekuntaan oli konkreettinen toimenpide, joka syntyi näistä keskusteluista.

Perustelut yhteisiä

Perustelut näille aloitteille olivat melko samat. Puhuttiin kirjastojen merkityksestä sekä korkeamman opetuksen ja tutkimustoiminnan tukena että kansalaisten kasvavien kulttuuritarpeiden tyydyttäjänä. Esillä oli myös tutkimustyön, suunnittelun ja johtamiskoulutuksen tarve kirjastoalalla. Tutkimusta pidettiin tärkeänä suunnittelun apuneuvona. Palkkapolitiikka ja opetuksen tason kohottaminen olivat myös keskeisiä asioita keskusteluissa. Tyypillistä näille hankkeille oli, ettei niissä juurikaan tullut esille syvällisempää pohdintaa kirjasto-opista tieteenä.

Kannilan kanta

Koulutus oli käynnistynyt Yhteiskunnallisen korkeakoulun yhteiskunnallisessa opetusjaostossa vuonna 1945. Helle Kannila, joka toimi kirjasto-opin lehtorina varsin pitkän kauden (1949-1963), ei ollut aktiivinen täysimittaisen akateemisen koulutuksen käynnistämiseksi. Jos hän olisi ollut vakuuttunut toimenpiteen tarkoituksen mukaisuudesta, hänellä olisi varmaan ollut jo paljon aikaisemmin mahdollisuuksia vaikuttaa kirjasto-opin siirtämiseen yhteiskunnallisesta opetusjaostosta tiedekuntaan. Kannila ei kuitenkaan ollut innostunut niistä keskusteluista, joissa asia jo varhain 1950-luvulla tuotiin epävirallisesti esille. Malleja korkeakoulusta olisi löytynyt mm. kansansivistysopista aikuiskasvatukseen, sanomalehtiopista lehdistö- ja tiedotusoppiin tai sosiaalihuollosta sosiaalipolitiikkaan.

Asla-stipendin turvin suomalaisia kirjastonhoitajia ja dokumentalisteja, kuten informaattikkoja tuolloin kutsuttiin, pääsi 1950-luvulta lähtien kurkistamaan Yhdysvaltojen kirjasto- ja informaatiopalvelualan koulutukseen. Ensimmäisiä, ellei ensimmäinen, heistä oli Helle

Kannila, joka vuonna 1951 teki lukukauden mittaisen laajan opinto- ja vierailumatkan Yhdysvaltojen kirjasto- ja infor-maatiopalvelualan koulutus- ja tutkimuslaitoksiin. Senkin jälkeen hän oli edelleen syvästi vakuuttunut, että kirjasto-oppi on käytännön ala ja tarvittava tieteellinen koulutus voidaan hankkia muilla aloilla.

Joka tapauksessa Helle Kannila seurasi tiiviisti alan uutta tutkimusta, osallistui tutkimushankkeiden suunnitteluun mm. aikansa lukemistutkimusprojekteihin. Itsekin hän harjoitti tutkimustyötä siinä määrin kuin se oli mahdollista lehtorinviran hoidon rinnalla ja vilkkaan kotimaiseen ja kansainväliseen järjestötoimintaan osallistumisen lisäksi.

Miksi Helle Kannila sitten torjui nuo epäviralliset, mutta todistettavat varhaiset ajatukset kirjastotieteen oppituolin perustamisesta maa-hamme? Oletan, että syynä oli juuri hänen syvästi humanistinen näkemyksensä kirjastotoiminnan luonteesta yhdistettynä hyvään oman aikansa kirjastotieteellisen tutkimuksen tuntemukseen. Kirjastotieteessä hän oli 1950- ja 1960-luvuilla vallalla jatkuvasti voimistunut suuntaus yhteiskuntatieteisiin, jopa soveltaviin yhteiskunta- ja suunnittelutieteisiin, taloustieteisiinkin. Nämä tutkimussuuntaukset olivat vieraita Helle Kannilalle, joka opetuksessaan ja myös kirjoituksissaan korosti kirjastojen käytön ja kirjojen lukemisen merkitystä ihmisen henkisel- le kasvuille. Helle Kannilan oma opetus, joka nykyterminologian mukaan käsitteli kirjastojen ja yhteiskunnan välisiä kysymyksiä, käyttäjäkunnan tuntemusta ja aineiston valintaa, oli voimakkaan ongelmalähtöisesti painottunutta. Me, hänen koulutuksessaan olleet, sen tiedämme.

Koulutuksen arvostelu kiihtyi Helle Kannilan jäätyä eläkkeelle. 1960-luvun alussa kenttä ja opiskelijat olivat aktivoitumassa, palkkapolitiittiset kysymykset nousivat esille ja opetuksen kritiikki kiihtyi. Tässä yhteydessä myös Helle Kannila joutui täysin kohtuuttoman arvostelun kohteeksi.

Miksi juuri yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan?

Humanistinen tiedekunta oli perustettu Tampereen yliopistoon 1964. Vuonna 1966, kun tehtiin ensimmäinen aloite kirjasto-opin siirtämisestä tähän tiedekuntaan, se vielä kamppaili toimintansa vakiinnuttamiseksi. On ymmärrettävää, ettei tiedekunnalla tuohon aikaan

voinut olla valmiuksia laajentaa toimintaansa tälle epätraditionaalaiselle alalle. Esitys uusittiin kuitenkin seuraavana vuonna. Lehtorin virkaa silloin hoitanut Vesa Kauto, joka neuvotteli asiasta tiedekunnan dekaanin kanssa, sai yhteiskunnallisen opetusjaoston esitykseen jyrkästi torjuvan vastauksen.

Tilanteen ei voinut olettaa muuttuneen vielä vuonna 1969, kun seuraavan kerran ryhdyttiin toimenpiteisiin kirjasto-opin professuurin perustamiseksi Tampereen yliopistoon. Vaikka yhteiskuntatieteelliselläkin tiedekunnalla oli perinteisten omien alojensa kehittämishankkeita, oli tilanne kuitenkin toinen tässä jo vakiintuneessa tiedekunnassa. Uuden tieteenalan saamista tiedekuntaan pidettiin ehkä realistisena ja tiedepoliittisesti mahdollisena, kun hankkeen takana olivat myös käytännön kenttäväki ja poliittisia vaikuttajia. Saattoi kuvitella, että yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan kolmen professuurin (kirjallisuuden historia, historia, suomen kieli) menetys vuonna 1964 perustetulle humanistiselle tiedekunnalle oli myös omiaan luomaan tiedekunnassa myönteistä asennoitumista uudelle alueelle. Tiedekunnan »valinnassa» oli siis myös kysymys siitä, miten uusi oppituoli sopisi jonkin tiedekunnan yleiseen kehittämisspolitiikkaan.

Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan »valinta» kirjasto-opin sijoituspaikaksi oli luonteva seuraus siitä, että opetus oli ollut yhteiskunnallisessa opetusjaostossa. Tosiasiassa ei kuitenkaan mistään todellisesta valinnasta voinut olla kyse, kun vaihtoehtoja oli yksi tai ei yhtään. Kun pari kertaa aiemmin oli saatu rukkaset humanistiselta tiedekunnalta, ei mieleemme tullut toistaa enää samaa yritystä.

Henkilökohtaisesti yhteiskuntatieteellinen tiedekunta oli minulle, tiedekunnan kasvatille, itsestään selvä vaihtoehto. Vaikka mielessä oli käväissyt myös ajatus taloudellis-hallinnollisesta tiedekunnasta, se oli tässä vaiheessa unohdettava. Lienee aiheellista todeta myös, että tarjolla olleet pohjoismaiset mallit, itsenäiset kirjastokoulut, eivät käväisseetkään mielissämme. Jotenkin ymmärsimme, etteivät ne olleet varsinaisia tiedekorkeakouluja, ja itse asiassa ratkaisu niiden suuntaan olisi Suomessa ollut myös taloudellisesti mahdoton.

Tuohon aikaan yliopistojen professorinvirat perustettiin sisällyttämällä virka valtion tulo- ja menoarvioon. Edellytyksenä kuitenkin oli, että esitys viran perustamisesta tuli yliopistosta ja että

yliopisto tekisi esityksen vain, jos ao. yliopiston yksikkö sitä yliopiston hallitukselle esittäisi. – Oli siis saatava yhteiskuntatieteellinen tiedekunta tekemään yliopiston hallitukselle esityksen kirjasto-opin professorin viran perustamisesta. Se ei suinkaan ollut itsestään selvää. Käytännössä oli kyse siitä, miten tiedekunnan jäsenet voitiin saada kiinnostumaan kirjastoalan oppituolista.

Ymmärsimme, ettei pelkkä opetusjaoston kirjelmä tiedekunnalle riittäisi, vaan päätöstä pitäisi vauhdittaa myös henkilökohtaisella tasolla. Kautto oli joutunut humanistisen tiedekunnan dekaanin ”puhutteluun” alan tieteenluonteesta, niinpä oli valmistauduttava samanlaisiin keskusteluihin myös yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan jäsenten kanssa. Kentän taholta oli kuulutettu erityisesti soveltavaa tutkimusta – se painottui muistaakseni myös perusteluissamme. Ei ollut aikaa syvempään tieteanalyysiin tilanteesta, jossa hanke eteni nopeasti – oli toimittava.

Käytännössä tiedekunnan jäsenten informointi tehtiin siten, että inventoimme tiedekunnan jäsenet, pyysimme heiltä audienssia perustellaksemme asiaamme ja valmistauduimme nuokkojen tietojemme ja taitojemme mukaan vastaamaan kysymykseen tieteenalan luonteesta. Käytännöllisesti katsoen kaikki jäsenet tavoitettiin, ja pääsimme puheille, pareittain tai yksin. Kommentit vaihtelivat mutteriopista informaatiotutkimukseen. Viime mainittua vaihtoehtoa esitti tiedekunnan dekaani Pertti Pesonen, joka Yhdysvalloista tullessa tiesi asiasta eniten ja joka todella kiinnostui hankkeesta. Siinä vaiheessa pidimme nimiehdotusta liian radikaalina.

Päätös ei tiedekunnassa ollut yksimielinen. Eräät jäsenet olivat närkästyneitä, kun uusi professuuri tuotiin sekoittamaan tiedekunnan vakiintunutta uusien virkojen ”perimisjärjestystä”. Aviisissa kirjoitettiin tiedekunnan uudesta ”lehtolapset”. Tässä vaiheessa tiedekunnassa lienee sen sijaan ollut kovin vähän, jos lainkaan, keskustelua perustettavan professorin tieteenalasta. Tosin erään professorin maininta sen »mutteritieteellisistä» ominaisuuksista on lähtemättömästi jäänyt meidän hanketta ajaneiden mieleen. Tärkeä merkitys tiedekunnan myönteiseen asenteseen oli juuri dekaanin kiinnostuneella, jopa innostuneella suhtautumisella asiaan.

Ja sitten tiedekuntaan!

Järvelin ja Vakkari (Järvelin, Vakkari 1988) ovat olleet oikeassa todetessaan, ettei Suomessa tuohon aikaan oikeastaan oltu selvillä siitä, mitä kirjastotiede ja informatiikka tieteenä ja tutkimusalana voisi olla. Myöskään Tampereen yliopiston vuonna 1970 asettama toimikunta, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus kirjasto-opin siirtämiseksi yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan, ei jäsenistönsä eikä tehtävänasettelunsa puolesta ollut sellainen, että sillä olisi ollut mahdollisuuksia tarkempaan tieteenala-analyysiin. Sen rooliksi jäi kartoittaa lähinnä kentän eri sektoreiden koulutustarpeet ja saavuttaa yleisen tason konsensus professorin viran opetusalaan. Syvemmälle menevä keskustelu kirjastotieteen ja informatiikan tieteenluonteesta ei nytkään tullut kysymykseen: sehän olisi saattanut tuossa varsin kriittisessä vaiheessa asettaa kyseenalaiseksi jo valtion tulo- ja menoarvioon sisältyneen ratkaisun kirjastotieteen sijoittumisesta yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan. Toimikunnan työn tuloksena tuli joka tapauksessa esille uuden oppituolin edustaman alan laajuus. Se myös vastasi silloisen opetushenkilöstön odotuksia. Se sika, ettei toimikunta sitonut professuurin opetusalaa mihinkään erityiseen osa-alueeseen, antoi liikkuma-alaa, kun viran täyttöprosessi tältä pohjalta myöhemmin käynnistyi, tosiasiaa se myös viivästytti prosessia.

Dekaani Pesosella oli Yhdysvalloista tuotua tuoretta tietoa kirjastotieteestä ja informatiikasta tieteenalana. Hänhän oli meille lehtoreille ehdottanut oppituolin nimeksi informaatiotutkimusta - me tuossa vaiheessa emme olleet siihen kypsiä, ehkä mielessä välähti liian läheinen kytkentä tiedotusoppiinkin. Todennäköisesti juuri dekaanin toimesta tiedekunnan esittämä kirjastotieteen professuurin nimike muuttui jossain vaiheessa kirjastotieteen ja informatiikan professoriksi, jollaisena se sitten esiintyi Tampereen yliopiston hallituksen lopullisessa virkaesityksessä.

Tämä muutos ratkaisi käytännössä ja taas ilman syvällisiä keskusteluja tieteenalan luonteesta kirjastotieteen ja informatiikan synnyn meillä yhtenäistieteenä.

Kun professori Järvelin suostutteli minua pitämään 40-vuotisseminaarissa esitystä laitoksen syntyvaiheista, hänen tärkein kysymyksensä siinä yhteydessä oli: ”Miten ihmeessä te tiesitte mistä tieteenalasta oli oikeastaan kysymys”? Oletan hänen halunneen tietää mitä me lehtorit aikanaan

”kuvittelimme” uuden tieteenalan olevan. Tähän voin vastata vain omasta näkökulmastani.

Siihen minulla on helppo ja pragmaattinen selitys: Helle Kannilan perintönä Yhteiskunnallisen korkeakoulun ja Tampereen yliopiston kirjastoon oli 1950-luvulta lähtien hankittu aktiivisesti kirjastoalan ulkomaista aineistoa. Korkeakoulu, sittemmin yliopisto, oli Tampereelle muutettuun laajentumisvaiheessa. Myös kirjallisuuden hankintamäärärahat olivat, elleivät runsaat, niin ainakin ”riittävät”. Olin ennen siirtymistäni lehtorin virkaan vuonna 1969 hoitanut yliopiston kirjastossa kirjallisuuden valintaa ja luokitusta kahdeksan vuotta. Tehtävään kuului myös kirjasto- ja dokumentaatioalan lehtien kirjarviointien seuranta ja alan kirjallisuuden valinta ja luokitus. Työ tarjosi verrattoman näköalapaikan kirjastotieteen ja informatiikan tutkimukseen eri puolilla maailmaa. Se varmaan oli apuna, ettemme olleet aivan puusta pudonneita, kun kirjastotieteen ja informatiikan tutkintovaatimuksia ruvettiin käytännössä kokoamaan.

Ehkä ei riittävän selvästi olekaan tullut esille se seikka, että yliopiston kirjasto oli avaintekijä, kun uuden laitoksen kurssivaatimuksia alettiin laatia. Kun kirjasto oli varautunut tähän askeleeseen, koulutus ja sen jälkeen tutkimuskin käynnistyivät vaivattomammin kuin monella muulla uudella tieteenalalla. Perustan näille kokoelmille oli luonut Helle Kannila, joka oli voimakkain tieteellisen koulutuksen vastustaja aina kuolemaansa saakka.

Opetus tiedekunnassa alkoi syyskuussa 1971

Tiedekuntaan siirtyminen toi mukanaan runsaasti hallinnollisia järjestelyjä ja työtä. Eräs kynnyskysymys ja selvitettävä asia oli se, että tiedekunnassa oli perinteisesti vastustettu välitutkintoa, nyt kirjastotutkinto oli sinne kiilautunut.

Pääaineen opiskelijoiksi oli kesällä valittu 15 uutta opiskelijaa. Lisäksi tulivat opetusjaostosta tiedekuntaan siirtyneet kirjastotutkinnon opiskelijat, suuri määrä sivuaineopiskelijoita yliopiston muilta laitoksilta ja huomattava joukko ammatissa työskenteleviä, joiden jatko-opinnot päätettiin tehdä mahdollisiksi lyhyen täydennysjakson suorittamisen jälkeen. Opiskelijamäärä nousi satoihin. Henkilökuntaa oli professorinviranhoitaja, johon tehtävään

oli saatu ylikirjastonhoitaja, fil.lis. Eeva-Maija Tammekann, kaksi opetusjaostosta siirtynyttä lehtoria sekä loppusyksystä assistentti.

Tuolle opiskelijajoukolle oli tämän henkilökunnan osaamisen voimin laadittava tutkintovaatimukset eri tasoille ja määriteltävä eri ryhmien täydennysasuorittajilta vaadittavat suoritukset. Mainittakoon, että laitoksen henkilökunnan alan koulutus oli 1940-luvun lopulta, 1950-luvun alusta. Toisaalta kaikilla oli maksimaalinen käytännön kokemus alalta, akateeminen koulutus kaikilla oli pääosin humanistinen. Tämä joukko joutui siis tekemään ensimmäisiä tutkintovaatimuksia, joissa myös ensimmäisen kerran käytännössä konkretisoitiin kirjastotieteen ja informatiikan tieteenalaa.

1970-luvun alku oli myrskyisää yliopistodemokratian aikaa, Tampereen yliopistossa toiminta oli aktiivisinta. Uusi tieteenala joutuikin ensimmäisinä vuosinaan sekä laitosneuvoston että opiskelijayhdistys UDK:n neuvojen kohteeksi. Neuvoja tuli myös Helsingistä käsin. Eeva-Maija Tammekann viittaa asiaan Kirjastotiede ja informatiikka -lehden muistelukirjoituksessaan (Tammekann 1987). Myös alan järjestöt, jotka olivat elokuussa 1971 pitäneet yhteiskokouksen, tarjosivat apuaan professuurin tieteenalan määrittelyssä. Pettyneenä Anneli Perälä myöhemmin totesi (Perälä 1986), ettei Tampereen yliopisto tuntunut kaivanneen mitään tukea. Alan yhteisen neuvottelukunnan työ ei enää tämän jälkeen jatkunut. Tähän loppui suuri yksimielisyys, kirjastoalan sektorit kehittivät omissa piireissään omia koulutustavoitteitaan, ja jokainen ryhmä yritti erillisenä omia enemmän tai vähemmän epävirallisia teitä pitkin vaikuttaa koulutussisältöihin.

Tampereella tuntuikin, että oli parempi pysyä irti ulkopuolisista neuvoista. Rohkea päätös oli myös se, että esiharjoittelusta siirryttiin väliharjoitteluun. Kun koulutukseen pääseviä ei enää valittu kirjastoissa esiharjoitteluun, ammattiin tulevien ensisijainen valinta siirtyi kirjastoilta kouluttajille.

Tiedettiin, että kentällä - yleisten kirjastojen, tieteellisten kirjastojen ja kirjallisuuspalveluiden - tätä pidettiin radikaalina muutoksena. Niillä oli muutenkin erilaisia käsityksiä koulutuksen sisältötarpeista, ei ainoastaan eri ryhmillä, vaan myös ryhmien sisällä.

Valittu vaihtoehto, olla sitoutumatta mihinkään näistä ryhmistä, oli itse asiassa ainoa keino pysyä mahdollisimman itsenäisinä ja pyrkiä kehittämään

tieteellistä koulutusta, ts. jo alkuvaiheessa laatimaan sellaiset tutkintovaatimukset, joiden avulla kirjastotieteen ja informatiikan yhtenäistieteen luonne alkaisi vähitellen muuttoutua. Luultavasti meitä pidettiin aikamoisina jääräpäinä, mutta valittu menettelytapa oli ainoa keino luovia järjestöjen, kentän ja opiskelijoiden ristipaineessa.

Ensimmäiset tutkintovaatimukset

Sain esitystäni varten laitokselta käyttööni kirjasto-opin viimeisen ja kirjastotieteen ja informatiikan ensimmäisten vuosien tutkintovaatimukset. Ehkä niistä jossain määrin näkyy, miten kirjasto-oppi alkoi muuntautua kirjastotieteeksi ja informatiikaksi, millaisena kirjastotieteen ja informatiikan koulutus käynnistyi.

Ensimmäiset vaatimukset tiedekuntaan jouduttiin valmistelemaan opintoja aloittavia pääaine- ja myös sivuaineopiskelijoita varten kiireisesti jo ennen lukukauden alkua. Lisäksi oli määriteltävä täydennysvaatimukset kaikille erilaisille ryhmille, joita laitokselle virtasi jatko-opintoja suorittamaan.

Approbatur -tasolla ei eroja kirjastonhoidon ja informatiikan linjojen välillä ollut, se suunniteltiin arvosanaksi, jonka voisivat suorittaa myös

muut kuin kirjasto- ja informaatiopalvelualalle aikovat, tiedonhausta ja palvelutarjonnasta kiinnostuneet.

Kirjasto-opin tutkintovaatimukset, jotka tiedekuntatasolla vastasivat cum laude-vaatimuksia (Taulukko 1.), olivat muodostuneet puhtaasti kirjastonhoidollisista asioista kuten luokitus ja luettelointi, hallinnollisista jaksoista ja perehtymisestä johonkin erikoisalaan, esim. dokumentaatio, erilaisten kirjastotyyppeiden toiminta jne. Myös kirjan tuotannon ja jakelun sekä kirjastojen historia kuuluivat vaatimuksiin, mutta jäivät niistä pois. Mukana oli myös kirjastososiologian osio, johon kuului kaksiosainen sosiologian tutkimusmenetelmäteos, ja, mielenkiintoista, arkistonhoito, tosin vain kunnallisten laitosten ja järjestöjen toiminnan arkistonhoito. Jo tällöin vaatimuksiin kuului myös kirjastoautomaatiota käsittelevä teos.

Eriytyminen alkoi cum laude -opinnoissa. Kirjastonhoidon linjalla uusi osio oli kommunikaatio-oppi ja joukkotiedotus pakollisena sekä 20 tunnin laajuinen atk-peruskurssi. Informatiikan linjan atk-kurssi oli 48 tunnin laajuinen, lisäksi systeemis suunnittelun ja ohjelmoinnin alkeet.

Kirjastonhoidon laudaturvaatimuksissa edellytettiin jonkin hallinnollisen tai yhteiskuntatieteellisen aineen approbaturarvosanaa sen mukaan mihin erikoisalaan opiskelija aikoi laudaturopinnoissaan erikoistua. Erikoisaloja

Taulukko 1. Kirjasto-opin ja kirjastotieteen ja informatiikan CL-vaatimukset osioittain 1971-1972.

	Kirjasto-oppi 1971	Kirjastotiede 1972	Informatiikka 1972
Aineiston tuntemus, valinta	x	x	x
Kommunikaatio- ja joukko-oppi	-	x	-
Tiedontarpeiden tutkimus	x	x	x
Kirja, kustannus- toiminta	x	-	-
Hallinto, organisaatiot	x	x	x
Tutkimusmenetelmät	x	x	x
Kirjastohistoria	x	-	-

olivat järjestelmien tuntemus, hallinto ja suunnittelu, aineiston hankinta, kuvaaminen ja tulkinta sekä joukko erityistyömuotoja.

Huomattavasti selkeämmät olivat informatiikan linjan laudaturvaatimukset. Niihin kuuluivat informatiikan teoria, informaatiotarpeiden kartoitus, palvelujen organisointi ja hallinto, järjestelmien tuntemus, suunnittelu ja arviointi sekä perehtyminen jonkin tieteenalan informaatiojärjestelmiin tai käyttäjäryhmän tiedontarpeisiin.

Mielenkiintoista on, että lukuvuoden 1972-73 laudaturvaatimuksissa oli edellisten lisäksi kolmaskin linja: kulttuurin tutkimuksen linja. Pääpainona siinä oli kulttuurin, ml. lukemisen ja kirjastojen käytön tutkimusta sekä kirjastojen yhteiskunnallista asemaa ja tehtäviä koskeva osio. Oletan, että tämä linja oli tullut mukaan vaatimukseen erityisesti yleisten kirjastojen edustajien toiveesta; tietoa ei ole, moniko linjan suoritti. Seuraavissa, vuoden 1973-74 tutkintovaatimuksissa, se ei enää esiinny.

Mistä nämä kaikki osiot tulivat vaatimukseen, mistä löytyivät tarvittavat uudet kirjat?

Osioiden hahmotusta tehtiin yhteistyönä, malleja ei ollut, mutta oli ulkomaisia artikkeleita kirjastotieteen ja informatiikan tieteenluonteesta alan lehdissä, joita yliopiston kirjastoon oli vuosien aikana tilattu. Silmäänpistävää on suuri valinnaisten teosten määrä – niitähän oli ollut vaatimuksia tehdessä käytettävissä yliopiston kirjastossa. Toinen juttu oli, että meistä kolmesta, kahdesta lehtorista ja professorista, ei kukaan ollut tarkemmin kirjallisuuteen voinut perehtyä. Ehkä juuri siksi, ikään kuin varmuuden vuoksi, vaatimukseen tuli runsaasti vaihtoehtoja. Tähän liittyvä ongelma oli tietenkin tenttikysymysten laatiminen ja tenttien arvostelu. Se oli todella työlästä, erityisesti professorinviran hoitajalle, joka vastaanotti laudaturtentit.

Lukuvuoden 1971-72 professuuria hoiti Eeva-Maija Tammekann, jonka kanssa ensimmäiset vaatimukset koottiin. Oman vakinaisen viran hoidon takia ei hän voinut jatkaa viranhoitoa. Sitkeän etsiskelyn jälkeen virkaa hoitamaan löytyi DI Sinikka Koskiala, joka oli Yhdysvalloissa viimeistelemässä informatiikan tohtoriopintoja. Kun lukuvuonna 1971-72 koulutusta oli hoidettu ja ensimmäiset tutkintovaatimukset

laadittu kotimaisin voimin, odotettiin suurella jännityksellä, minkä muutoksen vieraalta maalta saapuva asiantuntija toisi opetukseen ja vaatimukseen, ts. mihin suuntaan tieteenala alkaisi suuntautua.

Lukuvuoden 1973-74 vaatimukset laadittiin, kun Sinikka Koskiala oli professorinviran hoitajana. Kirjastonhoidon linjalla ei suurempia muutoksia ollut edellisiin. Kirjapainotaidon tuntemusta oli edelleen supistettu ja menetelmäharjoituskurssi lisätty cum laude -vaatimukseen. Laudaturvaatimuksissa kirjastonhoidon linjan nimitys oli muuttunut kirjastotieteen linjaksi, mutta kahta teosta lukuun ottamatta vaatimukset olivat entiset. Informatiikan linjan vaatimukset olivat jäntevöityneet: kymmenestä vaatimuksissa mainituista teoksista vain kolme oli ollut jo lukuvuoden 1972-73 vaatimuksissa, uusia teoksia oli seitsemän.

Tieteenalan luonteesta ei näiden ensimmäisten vaatimusten perusteella voine vielä puhua. Kuusi vuotta tarvittiin siihen, että professorin virka vakinaisesti täytettiin. Vasta sitten, kun ensimmäisiä jatkotutkintoon johtavia opinnäytteitä ryhdyttiin tekemään, alkoi konkreettisesti tulla ilmi mistä tieteenalasta oli kysymys. Tähän tultiin, kun alan ensimmäiset väitöskirjat hyväksyttiin.

Kirjastotiede ja informatiikka-lehden pääkirjoituksessa ”Sadonkorjuun aika” 1983 Marjatta Okko, laitoksen ensimmäinen vakinainen professori, saattoi tyytyväisenä todeta:

”Kirjastotieteen ja informatiikan ensimmäinen Suomessa tehty väitöskirja valmistui 12 vuotta tieteenalan ensimmäisen oppituolin perustamisesta ja kuusi vuotta ensimmäisen lisensiaattitutkinnon suorittamisesta lukien. Kun lisäksi Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta on myöntänyt painatusluvan toisellekin alan väitöskirjalle, kun kaksi väitöskirjatyötä on tehokkaasti vireillä ja puolenkymmentä lisensiaattitutkimusta käynnissä, on todettava, että tieteenalan vakiintumisprosessi on edennyt jo varsin pitkälle. Tämä kehitys on osoitus siitä, että 1970-luvun alussa tehty päätös kirjasto- ja informaatiopalvelualan koulutuksen aloittamisesta yliopistollisena oppiaineena oli oikeaan osunut. Sato alkaa kypsyä ja ensimmäinen sadonkorjuujuhla on voitu viettää.”

Kirjallisuutta:

- Iivonen, Mirja (1986). Kirjasto-opista kirjastotieteen ja informatiikaksi. Kirjastotiede ja informatiikka 5 (3): 83-87
- Järvelin, Kalervo, Vakkari, Pertti (1982). Kirjastotieteen ja informatiikan tutkimuskohteesta: alustava näkökulma. Kirjastotiede ja informatiikka 1(3): 67-72
- Järvelin, Kalervo, Vakkari Pertti (1988). Kirjastotiede ja informatiikka - tiedon hankinnan tiede. Kirjastotiede ja informatiikka 7(1): 18-32
- Kautto, Vesa (1989). Kirjasto-opista kirjastotieteeksi: lisähuomautus. Kirjastotiede ja informatiikka 8 (3): 87-88
- Kokkonen, Oili (1986). Muistelmia kirjastotieteen ja informatiikan syntyvaiheista. Kirjastotiede ja informatiikka 5(3): 82-87.
- Okko, Marjatta (1983). Sadonkorjuun aikia. Kirjastotiede ja informatiikka (2): 2:1.
- Perälä, Anneli (1986). Teoria ja käytäntö. Suullista ja kirjoitettua perinnettä suuren koulutusmurroksen ajoilta 1968 - 1970. Kirjastotiede ja informatiikka 5(3): 105-108
- Tammekann, Eeva-Maija (1987). Kirjastotieteen ja informatiikan professuurin ensimmäinen lukuvuosi 1971 - 1972. Kirjastotiede ja informatiikka 6(2): 37-44
- Vakkari, Pertti (1986). Tutkinno uudistuksesta tutkinno uudistukseen. Tutkimuksen asema kirjastokoulutuksen murroksessa. Kirjastotiede ja informatiikka 5 (3): 96-104